

ČLÁNKY

Účinný důkaz v americkém trestním procesu

Alexander Nett

Cílem předkládaného příspěvku je poukázat na přístupy americké trestněprávní nauky i praxe k otázkám účinnosti důkazů a zdůraznit skutečnost, že nauka o nepřipustnosti důkazů není zmatečná, jak tvrdí někteří odborníci. [1]

Neúčinnost důkazů je tradičně spojována s principem ochrany prav osob vůči nimž se trestní řízení vede, resp. obhajoby v trestním řízení. Koncepce neúčinnosti důkazu staví mantinely pro uplatnění zásady objektivní pravdy v trestním řízení. Pokud se týká jejího účelu, vyvinuly se v zásadě v nauce různé přístupy. [2] Příkladem uvádíme následující.

1. Teorie disciplinační

Nepřipustnost důkazů slouží k tomu, aby zabezpečovala „disciplinovanost“ orgánů trestního řízení v tom smyslu, aby striktně dodržovaly zákon v otázce vyhledávání a provádění důkazů. V případě porušení „disciplíny“ totiž nastupuje neúčinnost jako sankce za porušení povinností jimiž jsou orgány činné v trestním řízení vázány.

2. Teorie právní sféry

Nepřipustnost důkazů má zajistit, aby nedošlo k poškozování právní sféry občanů. Zde je důležité, aby neúčinnost důkazů zajistila vyloučení či omezení zásahu orgánů činných v trestním řízení do nejvýznamnějších právních sfér občanů.

3. Teorie o ochranném účelu

Neúčinnost důkazů je vázána na porušení určité specifické právní normy, jejímž účelem je chránit individuální práva obžalovaného, přičemž pro neúčinnost se požaduje existence příčinného vztahu mezi nepřipustným zjišťováním nebo využíváním důkazů a poškozením individuálního práva obžalovaného.

Americká právní teorie vychází při řešení otázek účinnosti důkazů z koncepce „fruit of the poisonous tree doctrine“ (doktrína plodů z otráveného stromu). Podle této doktríny působí nezákonný postup „na dálku“. Podstatou této koncepce je, že nepřipouští použití důkazu, pokud informace o jeho existenci byly získány nezákonně. Česká trestněprávní nauka i praxe naopak prosazuje tezi, že otrávený strom plodí zdravé ovoce. Tak např. A. Růžek uvádí, že pokud byl obviněný násilím donucen k výpovědi, a na základě takto zjištěných údajů nalezeny a opatřeny věcné či jiné důkazy, je výpověď sice neúčinná, ale tyto důkazy, pokud jinak byly opatřeny a provedeny zákonným způsobem jsou účinné. [3]

Doktrína nepřipustnosti nezákonně získaných důkazů je v americkém trestním procesu založena na Čtvrtém dodatku k ústavě:

„The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized“.

Dodatek byl přijat v roce 1791. Poprvé byl využit roku 1886, v případě Boyd v. United States. Soud prohlásil, že donucením získané listinné důkazy porušují Čtvrtý dodatek a že takto získané důkazy nemohou být v řízení použity. Zde tedy poprvé došlo ke spojení nezákonnosti získání důkazů se sankcí neúčinnosti. Soud konstatoval, že donutit někoho k vydání písemností svědčících proti němu se neliší od donucení svědčit proti sobě samému, což je porušením Pátého dodatku, který na rozdíl od dodatku Čtvrtého, sankci neúčinnosti obsahuje. Tato argumentace se však dlouho neudržela.

Důkaz získaný nelegálně federálními agenty, by nebyl ničím jiným, než aktem schválení jejich neústavního jednání. To se netýká místní policie a důkazů jí získaných, protože Listina práv byla přijata jako omezení federální vlády, a tak nemá žádný dopad na jednání orgánů jednotlivých států. Tím vzniklo pravidlo „stříbrné placky“ (podle odznaku, kterým se prokazují federální agenti), které na dlouhá léta omezilo účinnost Čtvrtého dodatku. Pravidlo však nebylo možno použít v případech částečné participace federálních agentů nebo v případech, kdy místní policie

pracovala pro federální účely.

Tím vzniklo tzv. **vyklučující pravidlo**, které prošlo bouřlivým vývojem a stalo se velmi diskutovanou záležitostí trestního procesu. V případě *Elkins v. United States*, Nejvyšší soud nepřijal důkazy nelegálně získané místní policií, a zejména v případě *Mappová v. Ohio*, který rozšířil platnost Čtvrtého dodatku i na řízení před soudy jednotlivých států unie. Soudy v obou těchto případech použily prakticky totožnou argumentaci. Budou-li připuštěny důkazy nezákonně získané orgány jednotlivých unijních států, nebude Čtvrtý dodatek nic než „bezcný sluk slov“. V důsledku těchto případů se vytvořila situace, kdy důkazy získané porušením Čtvrtého dodatku nemohly být použity:

- a) před federálním soudem, ať už byly získány federálními nebo místními agenty,
- b) před soudem státu, znovu bez ohledu, kteří agenti jej získali,
- c) před soudem státu, i když je získali agenti státu jiného.

Ústředním bodem v případě *Mappová* byla zákonnost zatčení, prohlídky a zabavení. Neexistoval příkaz k prohlídce, ani souhlas s ní. V momentě, kdy policie uplatnila sílu a prohlédávala její byt, byla už Dolly Mappová ve skutečnosti zatčena a prohlídka byla tedy součástí zatčení. Přesto však, jak uváděla obhajoba a potvrdovala fakta, neexistovala „důvodná příčina“ k zatčení. Jediným podkladem policie byla „informace, že v jejím domě se skrývá hledaná osoba“.

Na základě právě těchto skutečností, nebo lépe řečeno na základě jejich absence, zrušil Nejvyšší soud rozhodnutí soudu z Ohia a rozšířil vylučující pravidlo na všech 50 států. Nejvyšší soud poukázal na to, že čtvrtý dodatek je deduktivně zahrnutý v klauzuli o zákonném postupu ze čtrnáctého dodatku, a že od termínu jeho rozsudku, tj. od 19. června 1961 se nebudou u žádného soudu v USA připouštět důkazy získané policií nezákonnou cestou.

V 60. letech pod předsednictvím Earla Warrena se u Nejvyššího soudu vytvořila progresivní většina, která formulovala záruky práv podezřelého již v policejním stádiu řízení. Mimo téměř neomezené právo na styk s obhájcem jsou až do dnešní doby akceptována práva občana při policejních výsleších formulovaná Nejvyšším soudem ve věcech obviněných *Escobedo* (1964) a *Miranda* (1966).

Nejvyšší soud stanovil tyto základní požadavky na zákonnost postupu policie při výsleších:

Výpovědi obviněných předvedených k policejním výslechům jsou důkazem přípustným v hlavním líčení pouze tehdy, prokáže-li obžaloba, že byly dodrženy následující garance:

- a) před zahájením výslechu musí být obviněný upozorněn, že má právo ne-

vypovídat a že jeho výpovědi mohou být proti němu použity jako důkazní prostředek,

- b) musí být poučen, že má právo na obhajobu obhájcem a nemá-li prostředky, že mu bude obhájce ustanoven, těchto práv se může vyslýchaný vzdát a pokud se tak stane dobrovolně, se znalostí věci a s rozvahou,
- c) dá-li však vyslýchaný kdykoliv najevo, že se chce poradit s obhájcem, než bude pokračovat ve výpovědi, nesmí být dále dotazován, také, když vyslýchaný obhájce nemá a dá jakkoliv najevo, že nechce být dále vyslýchán, nesmí mu policie klást další otázky, i když by byl již předtím dobrovolně začal vypovídat.

Porušování pravidel stanovených pro policejní výslechy má za následek nepoužitelnost získaných výpovědí jako důkazu před soudem.

Až do konce 60. let trvala nespokojenost s pravidlem vyplývajícím z věci *Mappová*.

Dalším podnětem k diskusím dal případ *Coolidge v. New Hampshire* z r. 1971, protože se stal příležitostí k analýze celé řady zásadních ústavních pravidel týkajících se prohlídky a zajištění.

Večer 13. ledna 1964 odešla 14 letá Pamela Masonová z domu v Manchesteri. Venku byla sněhová bouře a ona zřejmě odešla na zavolání muže, který žádal o hlídání dítěte. Když sníh po osmi dnech roztál, bylo její tělo nalezeno na kraji dálnice několi mil od města.

V následujících dvou týdnech shromáždila obžaloba celou řadu důkazů, podporujících teorii, že Pamelu Mansonovou zavraždil Coolidge. Příkaz k prohlídce jeho vozu zn. Pontiac a k zadržení vydal generální prokurátor. Coolidge byl vzat do vazby a obě auta byla odtažena na policejní stanici.

Před porotním soudem byly jako důkaz proti Coolidgeovi předloženy částčky střelného prachu vyluxované z Pontiacu, a mikroskopickou analýzou se obžaloba snažila dokázat vysokou pravděpodobnost toho, že Pamela Mansonová byla zastřelena v Coolidgeově autě.

Nejvyšší soud New Hampshire rozhodl, že důkazy jsou přípustné.

V odvolání k Nejvyššímu soudu Spojených států Coolidge tvrdil, že příkaz k zadržení a prohlídce jeho Pontiacu byl neplatný, protože jej nevydal „neutrální a nestranný“ soudce. Nejvyšší soud s tím souhlasil a odsouzení bylo zrušeno.

Stát New Hampshire však předložil několik teorií, aby dostal zadržení Pontiacu do té či oné výjimky z požadavku kladených na příkaz k zadržení osoby.

Teorie prohlídky jako součásti zatčení.

Stát New Hampshire nejdříve tvrdil, že zadržení Coolidgeova automobilu a jeho následná prohlídka byly „součástí“ zákonného zatčení. Nejvyšší soud s tím nesouhlasil, protože k zatčení došlo uvnitř domu a automobil byl venku. Prohlídka bez příkazu při zatčení se vztahuje jen na prostor, který je pod kontrolou zakýkané osoby a prohlídka se musí omezit jen na bezprostřední okolí místa zatčení a musí proběhnout současně se zatčením. Tato prohlídka nesplňovala ani první ani druhou podmínku. Kromě toho, že byl Coolidge uvnitř domu, byl jeho automobil prohlédnut až za dva dny.

Teorie zadržení na základě důvodné příčiny.

Stát New Hampshire odcitoval případy *Carroll v. United States* (1925) a *Chambers v. Maroney* (1970) a předložil teorii prohlídky automobilu bez příkazu na základě důvodné příčiny. Použil logiku z případu *Carol* a tvrdil, že existuje podstatný rozdíl mezi prohlídkou takových prostor, jako je dům či obchod, a prohlídkou vozidla. Nebylo by proto prakticky možné zajistit si příkaz, protože vozidlo bylo možno přemístit a důkazy by se mohly ztratit.

Teorie zajištění očividně ležícího předmětu.

Stát předložil třetí teorii na podporu prohlídky a zadržení bez příkazu, podle které byl automobil samotný „prostředkem použitým při zločinu“ a jako takový by mohl být zajištěn, protože se nacházel „očividně“. Nejvyšší soud ovšem i tento názor odmítl a prohlásil, že veškeré prohlídky očividně ležících předmětů, pokud se jich netýká níže uvedené omezení, jsou obecnými prohlídkami, které jako takové čtvrtý dodatek zakazuje.

Tento případ současně nejen nevyřešil, ale spíše obnovil rozpory o rozhodnutí kauzy *Mappová*. Objevily se návrhy na zrušení vylučujícího pravidla.

Soudce v případě *Bivens* např. navrhl nahradit doktrínu zákonem, jenž by umožňoval obětem porušení Čtvrtého dodatku obrátit se na speciální tribunál a získat od vlády náhradu škody. Tento návrh nebyl v praxi použit, a to především z těchto důvodů:

1. většina takových obětí nemá dostatek důvěryhodnosti, aby mohly získat natolik velké odškodnění, které by stálo za podání žaloby,
2. tyto oběti jen těžko hledají odpovídající právní zastoupení,
3. náhrada škody placená vládou nijak neodradí policii od nelegálních zásahů.

Další návrhy nebyly tak radikální, nepožadovaly totiž úplné zrušení doktríny, ale pouze její omezení. Soudce *White* v případě *Stone v. Powel* vyjádřil názor,

že doktrína „by měla být upravena tak, aby nebyla aplikována na ty případy, kdy policejní orgán jednal v dobré víře a měl pro toto své přesvědčení rozumné podklady“. Tento návrh byl v samotném případě *Stone* odmítnut, zejména pro náročnost určení, kdy jednal policejní orgán v dobré víře a jakou neznalost zákona uznat za „rozumný“ podklad pro policistovo přesvědčení. Přesto Nejvyšší soud toto omezení částečně přijal v případě *Leon v. United States*, kdy v poměru 6:3 rozhodl, že „doktrína nepřipustnosti musí být upravena tak, aby neznemožňovala použití důkazů získaných policií na základě opodstatněné důvěry v povolení k prohlídce, které bylo vydáno určeným, nezávislým orgánem, ale které se později ukázalo jako vydané bez důvodu“. Toto své rozhodnutí odůvodnil tím, že je třeba zvážit zisky a ztráty plynoucí z nepřipustnosti těchto důkazů. Doktrína má za úkol odstrašit policii a ne trestat ji za chyby soudců, zejména neexistují-li důkazy o tom, že by soudci inklinovali k svévolnému porušování Čtvrtého dodatku. Z argumentace soudců však vyplývá, že tuto výjimku nelze použít, jestliže povolení k prohlídce (nebo jinému podobnému úkonu) je evidentně nezákonné (např. nemá předepsané náležitosti) nebo jestliže se prokáže, že orgán vydávající toto povolení nebyl fakticky nezávislý např. vydával-li povolení bez jakéhokoli přezkoumání jeho obsahu.

Někteří odborníci navrhli omezit použití doktríny v případech, ve kterých je podstatná disproporce mezi závažností porušení ústavy na straně policie a závažností trestného činu na straně obžalovaného. Ani toto kritérium nebylo praxí přijato.

Po dlouhá léta zastával Nejvyšší soud názor, že k porušení Čtvrtého dodatku, při prohlídce dojde pouze fyzickým narušením „ústavně chráněných prostor“. To jsou prostory vyjmenované přímo v Čtvrtém dodatku – osoby (pojem zahrnující jak fyzické tělo tak i oděv), domy (soudy zde posléze zařadily i byty, hotelové pokoje, garáže, kanceláře, obchody a sklady), listiny (např. dopisy) a movitosti (např. automobily). Problém přinesl případ *Katz v. United States*. Agenti odposlouchli část telefonního rozhovoru obžalovaného, a to připojením elektronického zařízení na stěnu telefonní budky, kterou používal. Soud odmítl řešit otázku, zda je telefonní budka „ústavně chráněným prostorem“, protože Čtvrtý dodatek chrání lidi a ne místa, a vytvořil nové pravidlo. Člověk má právo na ochranu podle Čtvrtého dodatku, jestliže splní dvě podmínky. Projeví očekávání, že určitá věc zůstane v soukromí („expectation of privacy“) a za druhé, toto očekávání je ve společnosti pokládáno za rozumné („reasonable“). Tak např. dům je místo, kde občan očekává soukromí. Věci či činnosti nebo prohlášení, která jsou patrná na první pohled každému příchozímu nejsou „chráněna“, neboť zde není projeveno očekávání, že zůstanou v soukromí. Na druhé straně např. konverzace na ulici

nebude chráněna proti odposlechu, protože očekávání soukromí v tomto případě nelze pokládat za rozumné.

Tak se otevřela široká škála případů, ve kterých bylo třeba rozhodnout, zda připustit důkazy, které „byly viditelné, na první pohled“.

Jestliže jsou určité předměty viditelné na první pohled, není jejich nalezení prohlídkou ve smyslu Čtvrtého dodatku. Automaticky to neznamená, že zajištění takového důkazu bez povolení je zákonné. Důležitý je rovněž fakt, že důkaz musí být vidět na „první pohled“ z místa, na kterém má policista právo být, tzn. jestliže vnikne nelegálně do nějakého objektu, nemůže se později ospravedlňovat tím, že důkazy, které tam našel, byly vidět na první pohled.

Soud v případě Steele v. United States rozhodl, že policista stojící tam, kde má právo stát, se může přes otevřená vrata podívat do garáže a jestliže tam uvidí kontraband, může tuto informaci použít jako „pravděpodobný důvod“ pro vydání povolení k prohlídce ve smyslu Čtvrtého dodatku.

Na základě tohoto pravidla soud připustil svědectví policistů o rozhovoru, který vyslechli bez použití elektronických pomůcek, při legální prohlídce sousedního motelového pokoje. Vyslechnutí rozhovoru nebylo porušením ústavních práv, protože obžalovaný nemohl rozumně očekávat soukromí při takto hlasitě vedeném rozhovoru.

V této souvislosti vyvstává otázka, jaké pomůcky lze použít, aby se ještě jednalo o „první pohled“. Soudy připouští použití umělého osvětlení nebo dalekohledu. I zde si lze představit situaci, kdy by tyto pomůcky přípustné nebyly, např. použití zvlášť výkonného dalekohledu pro přečtení listin ležících na takovém místě (typicky uvnitř domu), kde je bez použití tak výkonného zařízení či vstupu dovnitř přečíst nelze. Jisté pochybnosti existují o použití speciálně vycvičených psů, ale většina soudů se kloní k názoru, že je možno je připustit.

Další výjimkou omezující použitelnost doktríny je tzv. „soukromé“ pátrání. V případě Burdeau v. McDowell soud došel k závěru, že „původ a historie Čtvrtého dodatku jasně ukazují, že byl přijat se záměrem omezit aktivity suverénní autority a neomezovat nikoho jiného, než vládní orgány“. Soudy tedy připouští nelegálně získané důkazy, jestliže se porušení Čtvrtého dodatku dopustily soukromé osoby. Není tomu tak samozřejmě v případech, kdy soukromá osoba jedná na podnět či objednávku vládních úředníků, případně s jejich tichým souhlasem.

Mezní jsou případy, kdy soukromá osoba provede prohlídku zásilky a předá věc policii. Např. v případě Walter v. United States byla soukromé osobě omylem doručena zásilka, tato osoba objevila v zásilce „sugestivní“ kresby a nápisy, ze kterých usoudila, že se jedná o „obscénní“ materiály a předala je FBI. Agenti si filmy prohlédli a podali příslušnou žalobu. Soud došel k závěru, že se dopus-

tili nelegální prohlídky, protože překročili rozsah původní „soukromé“ prohlídky. V případě United States v. Jacobsen soud prohlásil, že analýza bílého prášku objeveného soukromou osobou, která byla provedena na místě bez použití jakýchkoliv pomůcek nezvětšuje rozsah původní „soukromé“ prohlídky. Podle United States v. Place nezvětšuje rozsah původní prohlídky ani použití speciálně vycvičeného „protidrogového“ psa.

Osoby pověřené pátrat a zabráňovat trestným činům, které však nebyly vládními zaměstnanci, např. soukromí detektivové v obchodních domech nebo pojišťovací agenti, byly vždy uznány jako soukromé osoby. V případě kdy se jedná o státní zaměstnance, kteří nejsou určeni k boji se zločinem není řešení jednoznačné. Policisté mimo službu, jsou považováni za soukromé osoby pouze tehdy, pokud jednali výlučně na základě osobních pohnutek.

Nejvyšší soud připustil při výsleších svědků před velkou porotou otázky postavené na nelegálně získaných informacích. Vycházel přitom z toho, že nepřipustění takových otázek by příliš závažným způsobem zasahovalo do základních principů rozhodování velké poroty.

Vylučující pravidlo nelze použít v předběžném slyšení, a to zejména proto, že je prováděno nižšími soudci, kterým není účelné svěřit rozhodování o ústavní otázce (porušení či dodržení Čtvrtého dodatku k Ústavě). Americké prameny nezařazují do trestního řízení řízení o zabavení věcí použitých v souvislosti s trestnou činností, u kterých je možno doktrínu nepřipustnosti rovněž použít.

Další nezdar postihl vylučující pravidlo v r. 1984, kdy Nejvyšší soud vydal svou dlouho očekávanou formulaci výjimky „dobré víry“. Byla uvedena v rozhodnutích případů United States v. Leon a Massachusetts v. Sheppard. V obou případech šlo o vadné příkazy k prohlídce.

V případě United States v. Leon vydal distriktní soudce v Kalifornii příkaz k prohlídce na základě informací z důvěrného zdroje. Následnou prohlídkou bylo zajištěno velké množství kokainu a methaqualonu. Obvinění podali předprocesní návrh na vyloučení důkazů získaných při prohlídce. Distriktní soud návrhu částečně vyhověl a Odvolací federální soud to potvrdil. Soudce White, zdůvodňující většinový názor, zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a vyhlásil konečně dlouho očekávanou výjimku dobré víry z vylučujícího pravidla. Většina soudců vycházela při rozhodování ze dvou nezávislých úvah. Za prvé, čtvrtý dodatek neobsahuje žádné výslovné ustanovení, vylučující použití důkazů získaných v rozporu s jeho literou. Jakmile dojde k nezákonné prohlídce, je zlo zakázané čtvrtým dodatkem „plně naplněno“ a „vylučující pravidlo nemůže a ani není schopno napravit zásah do práv obviněného, k němuž již došlo“. Soudně vytvořené pravidlo slouží jen k tomu, aby zajistilo práva ze čtvrtého dodatku svým odstrašujícím účinkem.

Většina řekla, že otázka, zda došlo k porušení práv, je jinou otázkou, než je ta, zda je třeba uplatnit vylučující pravidlo. Vyloučení relevantních průkazných důkazů ztěžuje úlohu soudce a poroty při „nalézání pravdy“, což dále může vést k tomu, že „někteří vinní obžalovaní mohou být osvobozeni“. Taková výhoda provinivších se obviněných útočí na samotný systém trestní spravedlnosti v případech, že nezákonné jednání policie není významné a došlo k němu v dobré víře.

Po analýze výhod a nevýhod tedy Nejvyšší soud dospěl k závěru, že je třeba změnit vylučující pravidlo tak, aby umožňovalo předkládání neústavně získaných důkazů, když policisté jednali v „přiměřené dobré víře, že prohlídka a zabavení bylo v souladu se čtvrtým dodatkem“.

Většina dále podpořila novou výjimku v těch oblastech, kde nelze dosáhnout odstrašujícího účinku vylučujícího pravidla. V těchto situacích nemohou výhody pravidla „převážet nad nevýhodami“. „Jedním slovem ... při rozhodování o tom, zda je vyloučení vhodné v konkrétních případech, se soud snažil určit moment, kdy negativní důsledky nezákonného jednání policie byly natolik potlačeny, že odstrašující účinek vylučujícího pravidla již nemohl zdůvodnit jeho nevýhody“. Tento vyvážený přístup přivedl soud k přijetí výjimky dobré víry.

V 60. a 70. letech lze zřetelně pozorovat rozporuplný vývoj trestní spravedlnosti v USA.

Prostřednictvím Mappové Warrenův soud potvrdil a stanovil věcný obsah modelu zákonného postupu. Byla upevněna zákonná práva obviněných, byly sjednoceny ústavní záruky. V 70. letech se rozhodnutí Nejvyššího soudu odchylovala od modelu zákonného postupu a přikláněla se k modelu kontroly kriminality.

Pro období 80. let je charakteristické, že model kontroly kriminality byl dále upevněn široce založeným útokem na vylučující pravidlo.

Jestliže nějaký případ symbolizoval konzervativní jurisprudenci Nejvyššího soudu ve funkčním období 1990 až 1991, pak to byl případ státu Arizona v. Fulminante z 26. března 1991.

Doznání Oresteia Fulminanteho získal jeho spoluvězeň, jistý Anthony Sarivola, který byl placeným informátorem FBI při vyšetřování vraždy Fulminanteho jednatileté nevlastní dcery. Sarivola Fulminantemu řekl, že se dozvěděl, „že si to od ostatních vězňů slízne“, protože se o něm říká, že je vrahem dětí. Nabídl mu, že jej bude chránit, když mu Fulminante řekne pravdu. Fulminante mu na to řekl, že svou nevlastní dceru zabil, a toto přiznání použila obžaloba při přelíčení. Fulminante byl odsouzen za vraždu k trestu smrti, avšak Nejvyšší soud státu Arizony rozhodl, že přiznání bylo vynucené a rozsudek zrušil.

Nejvyšší soud vynesl následující výroky. V prvním potvrdil nález Arizonského Nejvyššího soudu, že přiznání bylo vynucené. Sarivola tlumočil Fulminantemu

„hrozbu fyzického násilí, kterou nebylo možno brát na lehkou váhu“ a že svou ochranu proti fyzickému násilí podmínil Sarivola přiznáním. Problémem bylo, že přiznání bylo získáno jako přímý důsledek Fulminanteho domněnky, že když se nepřizná, ocitne se v ohrožení.

Druhou a nejdůležitější otázkou, kterou měl tento případ vyřešit, bylo, zda zrušit rozsudky z případů z minulosti, které vyžadovaly automatické zrušení odsuzujícího rozsudku zakládajícího se na vynuceném přiznání. Většina se postavila za stanovisko, že při vynucených přiznáních je třeba dát přednost neškodnému omylu, protože použití takového přiznání je jen „procesním omylem“, který lze „kvantitativně změřit v kontextu dalších předložených důkazů“.

Chybné připuštění vynuceného přiznání tvrdil předseda Nejvyššího soudu, je jiné povahy – je to pouhá „procesní chyba“ – neškodný omyl, „kterou lze řádo- vě srovnat s chybným připuštěním dalších důkazů“. Proto zde není důvod pro automatické zrušení rozsudku.

Zákaz vynuceného přiznání byl dosud míněn nejen jako ochrana obviněného proti odsouzení, které by se zakládalo na nepravdivém přiznání, ale i jako upevnění základního principu, že život a svoboda mohou být konečkonců ohroženy nelegálními metodami odsuzování domnělých pachatelů stejně, jako mohou být ohroženi skutečnými pachateli.

„Bez přiznání“ – řekl soudce White – „by Fulminante pravděpodobně nebyl vůbec stíhán“. V důsledku toho měl Oreste Fulminante právo na nové přelíčení, při němž se nesmělo použít jeho přiznání, které učinil Anthony Sarivolovi. [4]

Rozhodnutí ve věci Fulminante dalo signál odvolacím soudům, že teď mají k dispozici doktrínu neškodného omylu, kdykoli se rozhodnou potvrdit „nezákonný“ odsuzující výrok nad obžalovaným, který se zdá být „skutečně vinen“.

Z podaného je zřejmé, že doktrína nepřipustnosti nezákonně získaných důkazů v americkém trestním procesu založená na Čtvrtém dodatku k ústavě prošla od roku 1886 do současnosti vývojem, který lze charakterizovat jako hledání optimálního použití doktríny na základě formulace výjimek jejího použití.

Celé toto období existence vylučujícího pravidla je poznamenáno velmi kontroverzním přístupem k jeho uplatňování. To se projevilo především v tom, že v rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu byly postupně uplatňovány výjimky z vylučujícího pravidla. V zásadě lze konstatovat, že se jednalo o následující okruh výjimek:

- a) **Dobrá víra** – nezakazuje použití důkazů získaných na základě objektivně přiměřené důvěry v zákonnost postupu získávání důkazů, byla-li respektována občanská svoboda.

Příkladem uplatnění této výjimky jsou případy *United States v. Leon* a *Mas-*

sachusetts v. Sheppard. V obou se jednalo o „vadné příkazy“ k prohlídce. V případě Leon chyběla důvodná příčina k vydání příkazu a v případě Sheppard byl použit nesprávný formulář a navíc byl nesprávně vyplněn. Nejvyšší soud připustil takové důkazy, byť se později shledalo, že jsou neústavní.

- b) **Zákonitě odhalení** – nezakazuje použití důkazu, při jehož provedení nebyl dodržen zákonný postup, pokud by takový důkaz s ohledem na stav řízení byl zákonitě odhalen.

K této výjimce dospěl Nejvyšší soud při řešení případu *United States v. Williams*. Jednalo se o případ, kdy pohřební řeč policisty z Ioway vedla Roberta Williamse k přiznání, kde ukryl tělo 10 leté Pamelý Powersové, kterou znásilnil a zavraždil na Štědrý den roku 1968. Nález těla vedl k odsouzení pachatele. Nejvyšší soud rozsudek zrušil a uvedl, že důvodem pro zrušení odsuzujícího rozsudku byla skutečnost, že v okamžiku, kdy obviněný označil místo, kam mrtvolu ukryl, nebyl přítomen obhájce. Při dalším přelíčení s Williamsem soud připustil důkaz o těle.

Neřadil však účast obžalovaného na jeho nálezu. Nejvyšší soud pak rozhodl, že Pamelino tělo je přípustným důkazem, protože za daných okolností rozvinutého pátrání by bylo stejně „zákonitě odhaleno“ a zákonnými prostředky.

- c) **Neškodný omyl** – použití vynuceného doznání považuje za neškodný omyl, který nevede automaticky ke zrušení odsuzujícího rozsudku.

K formulaci této výjimky dospěl Nejvyšší soud při posuzování případu *Fulminate*. Doznání Oresteá Fulminanteho získal spolupovězeň, který byl agentem FBI. Tento řekl Fulminantemu, že si to pěkně slízne od spolupovězňů, protože je vrahem dětí a nabídl mu, že ho bude chránit, když řekne pravdu. Ten se přiznal k vraždě jedenáctileté nevlastní dcery. Přiznání tedy bylo vynucené. Nejvyšší soud však dospěl k rozdílnému názoru ohledně dosud uplatňované zásady, že vynucené doznání má za následek „automatické zrušení odsuzujícího rozsudku“. Prohlásil, že při vynucených přiznáních je třeba dát přednost neškodnému omylu, protože použití takového přiznání v procesu je jen „procesním omylem“. Chybné připuštění vynuceného přiznání je jen pouhá procesní chyba.

Z uvedeného je patrné, že rozsah výjimek z vylučujícího pravidla se od doby jeho existence stále rozšiřoval a v podstatě útočil na samotný základ tohoto principu. Důvodem tohoto přístupu byla především aktuální, dobová reakce Nejvyššího soudu na stav boje s kriminalitou.

V historickém kontextu jsme tak svědky oklešťování vylučujícího pravidla s patrnou snahou o jeho revizi. Tento fakt dokumentují následující skutečnosti:

- požadavek **nahradit** doktrínu zákonem, jenž by umožňoval obětem porušení čtvrtého dodatku Ústavy obrátit se na speciální tribunál a získat od vlády náhradu škody,
- požadavek **omezit** doktrínu tak, aby se nevztahovala na případy, kdy policejní orgán jednal v dobré víře a měl pro toto své přesvědčení rozumné podklady,
- požadavek **omezit** použití doktríny v případech, ve kterých je podstatná disproporce mezi závažností porušení Ústavy na straně policie a závažností trestného činu na straně obžalovaného,
- požadavek **omezit** použití doktríny v případě soukromého pátrání, neboť v takovém případě se porušení čtvrtého dodatku Ústavy dopustily soukromé osoby na něž se tento nevztahuje,
- požadavek **omezit** použití doktríny při výslechu svědků před velkou porotou, kdy Nejvyšší soud připustil otázky postavené na nelegálně získaných informacích.

Některé z těchto požadavků se v praxi uplatnily, jiné nikoliv. Ukazuje se, že dosud převažují přístupy směřující k omezení nikoliv nahrazení doktríny. To svědčí o skutečnosti, že doktrína je stále považována za funkční a prostřednictvím požadavků na její omezení se zřejmě formuje bytí rozporuplně optimální nástroj pro řešení problematiky účinnosti důkazů v trestním procesu.

RESUME

The present contribution deals with the approach of the American judicial practice towards the questions of the proof effectiveness. The author refers to the fact that the American „fruit of poisonous tree“ doctrine on the basis of which the judicial practice built the so-called rule of exclusion underwent a very contradictory evolution from the time of its rise up to the present. The substance of the problem consists in finding the optimal model of the solution of the questions concerning the proof effectiveness in criminal proceedings. In spite of the objections to the doctrine of the rule of exclusion the opinions prevail that claim its restriction, not its substitution.

The contemporary approaches to the solution of the questions connected with the proof effectiveness are based on the demand for the criminality control and for the preservation of the legality of the criminal law.

It is important not to put these demands in the contradictory relation, but to seek the common presuppositions for their realisation in the criminal proceedings which can also become the starting point or the solution of the problems associated with the proof effectiveness.

Odkazy

- [1] Srov. např. Strate, JZ 1989, XXVIII, č. 2. s. 76
- [2] Belling, A.: Die Beweisverbote, Berlin 1903, s. 22
- [3] Růžek, A.: K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu, Soc. soudnictví 1966, č. 5 s. 122
- [4] Inciardi, J. A.: Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s. 1995, Praha, s. 770